

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Бакалаврська робота

з теми: **«КІБЕРКОМУНІКАТИВНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖ, ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B20z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)
Гайдученко Ірина Андріївна

Науковий керівник:
Данчук Юлія Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Логвіна Оксана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КІБЕРАДИКЦІЙ.....	8
1.1. Основні історичні етапи в пізнанні проблем кіберадикцій.....	8
1.2. Узагальнення концептуальних підходів дослідження феномену кіберадикцій.....	17
1.3. Психологічні особливості перебування у віртуальному просторі (кіберсоціалізації) в підлітковому та юнацькому віці.....	28
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ, ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ КІБЕРАДИКЦІЙ.....	45
2.1. Організація дослідження та його методи.....	45
2.2. Системокомплекс методів дослідження психологічних засад кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці.....	51
Висновки до другого розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток інтерактивних технологій, науково-технічного прогресу, життя в умовах пандемії та карантинних обмежень детермінованих COVID-19, призводить до активного використання Інтернету, комп'ютерів, гаджетів та інших електронних девайсів не лише у професійній сфері, а і в повсякденному житті. Швидко прогресуючий процес всесвітньої діджиталізації, гаджеталізації та впровадження інформаційних технологій в життя людини має як позитивні аспекти для її розвитку, так і негативні, зокрема, поширеність залежності від Інтернету, комп'ютеру, різноманітних гаджетів та електронних.

Поступово народжується нове соціокультурне середовище. Окрім матеріальної реальності, з'являється нова інформаційна реальність – реальність кіберпростору, яка створена за допомогою комп'ютерних цифрових технологій, світової мережі та засобів мобільного зв'язку. Наразі все складніше стає зберігати баланс між матеріальною реальністю та віртуальною без шкоди для здоров'я та свого соціального життя (Ю. А. Данько, Дж. Ван, Я. О. Гошовський, Ю. Ду, Б. Жижек, М. В. Кочетков, С.Д. Максименко, Ю. Ма, М. Л. Смульсон, Дж. Тан, О. Я. Чебикін, Д. Чжан). Соціалізація особистості відбувається у двох площинах: матеріальній та віртуальній (кіберреальності). Кожна з них дозволяє особистості реалізовуватись в своїх різноманітних проявах. Властивості віртуальної мережі (анонімність, доступність, ілюзорна безпечність, простота використання) дозволяють молодим людям якнайшвидше задовольнити соціально-психологічні потреби, експериментувати з різноманітними трансформаціями власної ідентичності. Зважаючи на це масштаби кіберадикції, Інтернет-залежності, гаджет-адикції та інших нехімічних залежностей, пов'язаних із інформаційними технологіями настільки суттєві, що їх виділяють у низку нових залежностей, що мають вагомий вплив на становлення особистості молодої людини і суспільства загалом

(Т. С. Асланян, Дж. Біллі, В. В. Білоущенко, П. М. Валкенбург, Л. П. Журальова, О. В. Камінська, Дж. Кім, С. В. Олендаренко, Дж. Петро, О. П. Саннікова, К. В. Старчевіч, О. М. Терновець, Р. Т. Чарнецька).

Однак, до теперішнього часу не існує чіткої класифікації кіберзалежностей, більшість психодіагностичного інструментарію для виявлення кіберадикцій є адаптованою, а не створеною з урахуванням менталітету та соціокультурних особливостей адиктів. Відсутні загальноновизначені чинники виникнення кіберадикції та вплив останніх на особистість. Потребують більш глибокого пізнання та конкретизації критерії розмежування Інтернет-адикцій, комп'ютерних адикцій, ігрової залежності та кіберадикції. Відсутні чіткі психологічні характеристики нових видів кіберадикцій та особливості їх впливу на сучасну молодь, наслідки віртуалізації її свідомості. Наукова, суспільна і соціальна значущість та недостатня розробленість вказаних вище аспектів й зумовили вибір теми дослідження: «Кіберкомунікативна залежність від соціальних мереж, як проблема сучасної молоді».

Мета дослідження – на основі системного аналізу розкрити структурно-динамічну модель розвитку та подолання кіберадикції у підлітковому та юнацькому віці, розробити психодіагностичний інструментарій спрямований на профілактику та психокорекцію кіберадикцій осіб підліткового та юнацького віку.

Для виконання зазначеної мети були поставлені, наступні **завдання**:

1. Вивчити ступінь розробленості проблеми кіберадикцій в сучасних теоретико-методологічних та науково-практичних джерелах.
2. Проаналізувати структурно-динамічну модель розвитку та подолання кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці.
3. Розробити психодіагностичний інструментарій для виявлення кіберадикцій в осіб підліткового та юнацького віку з урахуванням її рівнів та видів.

Об'єкт дослідження – кіберадикції в осіб підліткового та

юнацького віку.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку і проявів кіберадикцій в старшому підлітковому й юнацькому.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: основні принципи психологічного підходу до Інтернет залежності (І. Голдберг, К. С. Янг) та біопсихосоціального (К. В. Аймедов, О. Ф. Бондаренко, Г. А. Захарьїна, О. Ю. Єгоров, Г. Л. Енгель, С. Левенштейн, В. Д. Менделевич, Д. М. Харченко, М. Шоттон), положення когнітивно-біхевіоральної моделі адикцій (А. Бесср, С. Ф. Девіс, Р. Девіс, К. Пулверс, К. Родріге, В. Сміт, Г. Флетт) та поведінкових відхилень (О. М. Арестова, О.Є. Войскунський, М. С. Кісельова, М. Коул, О. В. Худяков)

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження було використано наступні методи.

Теоретичний метод передбачав аналіз, порівняння, узагальнення, абстрагування, систематизацію філософської, соціальної, психологічної, медико-психологічної, психолого-педагогічної літератури за темою дослідження.

Психодіагностичний метод дослідження, включав: напівструктуроване інтерв'ю, бесіди та певний психодіагностичний інструментарій який було спрямовано на дослідження психологічних, соціальних та біологічних особливостей кіберадиктив.

Експериментальна база дослідження. Дослідження було проведено на базі: Кам'янець-Подільського національного університету; Громадської організації «Асоціація Молоді «ЛІГА».

Для розроблення, апробації та стандартизації шкалової психодіагностичної методики «Тест-опитувальник на виявлення кіберадикції» (ТОК) на етапі дослідження було опитано 56 осіб, у віці від 14 по 21 рік, серед яких 20 осіб чоловічої статі, 36 осіб жіночої статі.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів полягає у тому, що:

– теоретично обґрунтовано структурно-динамічну модель розвитку та подолання кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці; *надано* характеристику кіберадикцій як складного ієрархічно-структурованого деструктивного феномену психіки, який полягає у віртуалізації свідомості та самосвідомості

– *розширено та доповнено* наукові уявлення щодо змісту сутності комп'ютерної залежності, Інтернет-адикції, кіберадикції, гаджет-адикції тощо, *узагальнено* науково-теоретичні уявлення стосовно класифікацій кіберадикцій; *поглиблено* уявлення стосовно видів кіберадикції, з урахуванням стилів сімейного виховання, індивідуально-психологічних характеристик та особливостей схильності до адиктивної поведінки осіб підліткового та юнацького віку;

Практичне значення отриманих результатів Отримані результати надають можливість здійснювати психодіагностичне дослідження проявів кіберадикцій практикуючими психологами, викладачами загальноосвітніх навчальних закладів та закладів вищої освіти, соціальними працівниками.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі», 15 лютого 2024 р., м. Кам'янець-Подільський; III Міжнародній науковій конференції «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень», 7 березня 2024 р., м. Тернопіль та знайшли своє відображення у публікаціях автора.

Публікації:

1. Гайдученко І.А. Теоретико-методологічні засади дослідження особливостей емоційно-вольової регуляції осіб похилого віку. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 7 березня 2024 р., м. Тернопіль, 2023. С. 22–23.*

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із

вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 77 сторінках комп'ютерного набору. Повний обсяг роботи – 85 сторінок.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено нове теоретичне узагальнення проблеми психологічних засад кіберадикцій, яке виявляється у теоретико-емпіричному дослідженні цієї проблеми, побудові цілісної концепції цього явища, визначенні його видів, детермінант, розробки відповідного психодіагностичного інструментарію для осіб підліткового та юнацького віку.

Віртуальна реальність є частиною психологічної реальності людини. Використання електронних девайсів актуалізує процеси самореалізації особистості у віртуальній реальності. Особи підліткового та юнацького віку є найбільш сензитивними до уніфікації та перенесення реальності буття у кіберпростір. В цьому онтогенетичному відрізку зареєстровано найбільшу частку осіб з проявами Інтернет-залежності. Властивості віртуальної мережі (доступність, простота використання, анонімність, ілюзорна безпечність, відкритість, міфологічність, безмежні можливості віртуального Світу) дозволяють молодим людям якнайшвидше задовольнити фрустровані/депривовані соціально-психологічні потреби (в безпеці, афіліації, любові, визнанні, бути дорослим, самоствердженні та самореалізації), експериментувати з різноманітними трансформаціями власної ідентичності.

Кіберадикція є складним ієрархічно-структурованим деструктивним феноменом психіки, який полягає у віртуалізації свідомості та самосвідомості особистості (синкретичність «Я-реального» та «Я-віртуального», спрямованість на образ «Я-віртуального»). Віртуалізація самосвідомості, при умові перебування у віртуальній реальності, має амбівалентний характер. При наявності гармонійної реальної «Я-концепції» особистість використовує переваги віртуального простору для оптимізації власної життєдіяльності, особистісного та професійного зростання. При дисгармонійній реальній «Я-концепції» особистість використовує віртуальну реальність для її трансформації в гармонійну віртуальну «Я-концепцію».

Деформація модальностей реальної «Я- концепції», екстраполяція їх у віртуальну реальність та формування віртуальної «Я-концепції» обумовлюють негативну соціально-психологічну адаптацію особистості.

Система детермінант кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці складається з трьох підсистем: біологічні чинники, психологічні та соціально-психологічні.

Статева диференціація за видами адикцій свідчить: а) хлопці, порівняно з дівчатами, є більш схильними до проявів залежності: показники дівчат за кожним видом залежності, за винятком селфітіс, є нижчими, порівняно з відповідними показниками хлопців; хлопці, порівняно з дівчатами, більш схильні до патологічних проявів залежності; б) дівчата, порівняно з хлопцями, більшою мірою спрямовані (проявляють пограничні ознаки залежності) на використання ПК, Інтернет-, кіберкомунікативну адикції та селфітіс та меншою мірою – на ігрову адикцію та гаджет-адикцію; в) серед дівчат більша частка осіб, порівняно з хлопцями, проявляють патологічну залежність лише стосовно кіберкомунікативної адикції та селфітіс; г) існують статево-вікові особливості розвитку різних видів кіберадикцій.

Соціальними чинниками розвитку кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці є склад/тип сім'ї (проживання в неповних родинях) та рівень матеріального забезпечення родини (проживання в малозабезпечених чи високозабезпечених родинях). До соціально-психологічних чинників розвитку кіберадикцій належать наявність деструкцій в міжособистісній взаємодії, рівень академічної успішності молодих людей, стиль сімейного виховання в їх родинях. Батьки кіберадиктів усіх вікових груп проявляють такі стилі негармонійного виховання: потурання, ігнорування потреб дитини, надмірність чи недостатність її вимог-обов'язків, надмірність/недостатність вимог-заборон до дитини, суворість санкцій (покарань) за порушення вимог, мінімізація санкцій, нестійкість стилю виховання, розширення сфери батьківських почуттів, надання переваги дитячим якостям, виховна невпевненість батьків, фобія втрати дитини, нерозвиненість батьківських

почуттів, проекція на дитину власних небажаних якостей, винесення конфлікту між подружжям у сферу виховання.

Психологічні чинники кіберадикцій мають вікові відмінності у вікових вимірах. Індивідуально-психологічні властивості особистості у старшому підлітковому та ранньому юнацькому віці мають достовірні кореляційні взаємозв'язки з показниками усіх видів кіберадикцій (крім залежності від ПК): показники Інтернет-адикції позитивно взаємопов'язані з товариськістю, поважним ставленням до людей та емоційною стійкістю; ігрова-адикція негативно взаємопов'язана з рівнем інтелекту особистості; до гаджет-адикції найбільш сензитивними є особи зі схильністю до домінування, конфліктів та експансивні; кіберкомунікативна залежність розвивається зі зниженням самоконтролю й збільшенням збудливості та фрустрації; залежність від селфітіс позитивно корелює зі збудливістю, товариськістю, розвиненою силою «Я». Індивідуально-психологічні властивості осіб зрілого юнацького віку мають достовірні кореляційні взаємозв'язки з показниками усіх видів кіберадикцій: зі зростанням показників залежності особистості від ПК збільшуються її показники домінантності, агресивності, конфліктності та підозрливості; показники Інтернет-адикції достовірно позитивно взаємопов'язані з показниками «сили зверх-Я», підозрливості, тривожності; ігрова-адикція – з товариськістю, добросердечністю, домінантністю, експресивністю, високою нормативністю поведінки; гаджет-адикція позитивно корелює з підозрливостю; кіберкомунікативна залежність – з домінантністю, підозрливостю, показниками «сили зверх-Я»; селфітіс – з товариськістю, добросердечністю, домінантністю, підозрливостю та нонконформізмом.

Кіберадикція підлягає психокорекційному та розвивальному впливу. В основі створення методу комплексної психокорекції кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці лежить інтегративний підхід, який поєднує екзистенціальну гуманістичну когнітивно-поведінкову терапію, терапію прийняття та відповідальності, раціонально-емоційну поведінкову терапію.

Подані результати дослідження не вичерпують всіх аспектів вивчення проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень мають стати вивчення онтологічних особливостей розвитку кіберадикцій, подальше поглиблене вивчення особливостей їх детермінації, зокрема мотиваційних та емоційних детермінант, розробка та впровадження на державному рівні психопрофілактичних заходів формування медіакультури тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агулова О. О. Психологічні особливості адиктивної особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Психологія. 2013. № 46 (2). С. 14–21.
2. Аймедов К. В., Асєєва Ю. О., Коршніченко Д. М. Вплив акцентуації характеру на схильність до Інтернет-адикцій у осіб підліткового віку. *Матеріали XVIII Української науково-практичної конференції з міжнародною участю «Довженківські читання: вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни», присвяченої 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України, Народного лікаря України О.Р. Довженка, 10–11 квітня 2018 р.* Харків: «Плеяда», С. 3–9.
3. Аймедов К. В., Асєєва Ю. О., Дьяченко О. В., Сучасний погляд на проблему Інтернет-адикцій у підлітків. *Materialy XIV Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami - 2018» 07–15 listopada 2018 roku, Volume 5, Przemysł: Nauka i studia*, P.76-80
4. Аймедов К.В., Асєєва Ю.О. Детермінанти патологічної схильності до азартних ігор. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна медицина: актуальні проблеми, шляхи вирішення та перспективи розвитку» 7-8 серпня 2015 р.* Одеса: ГО «Південна фундація медицини», С.102–106
5. Асєєва Ю. О. Виявлення особистісних характеристик кібер- адиктів у підлітковому та юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 2, С. 11–29. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-2-1>
6. Асєєва Ю. О. Кіберкомунікативна залежність від соціальної мережі Instagram як проблема сучасної молоді. *«Габітус»*. 2020. № 14, С.152–158
7. Бартків О., Махновець В. Вивчення схильності студентів до Інтернет-адикції. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (121). С. 141–146.
8. Бенеш Г. Психологія: довідник. / художники Герман і Катаріна фон

Зальфельд; наук. редактор перекладу В. О. Васютинський. К.: «Знання-Прес», 2007. 510 с.

9. Біла І. М. Самоздійснення, самоактуалізація особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 12. С. 102-105.

10. Білоущенко В. В., Чарнецька Р. Т. Психологічні особливості інтернет-залежності в підлітковому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2013. № 1. С. 33–36.

11. Больбот Т. Ю. Фактори ризику розвитку комп'ютерної залежності в осіб молодого віку з комп'ютерною залежністю (клініка, корекція та профілактика): автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.01.16. Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України. К., 2005. 36 с.

12. Бондаровська В. М. Психологічні аспекти використання комп'ютера: небезпека нових інформаційних технологій та розвиток здібностей дітей за допомогою комп'ютера. *Психолог. Шкільний світ*. 2017. № 25 (169). С. 64.

13. Бурлачук Л. Ф. Особливості сприйняття контексту життєвого шляху. *Особистість та її історія: Міжнародна науково-практична конференція*. 2017. Т. 7. С. 13–15.

14. Вакуленко О. В., Гнатюк В. В. Формування безпечної поведінки підлітків в інтернет-мережі як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, № 42 (2). 2014. 360 с.

15. Вакуліч Т. М. Психологічний аналіз змісту та напрямів вивчення Інтернет-залежності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2017. № 16 (40). С. 111–118.

16. Вірна Ж.П. Психологія особистісної події : навчальний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 146 с.

17. Волошин П. В., Марута Н. О. Основні напрямки наукових розробок в неврології, психіатрії та наркології в Україні. *Український вісник*

психоневрології. 2017. Т. 25. № 1. С. 10–18.

18. Гаврищак Л. І., Мащак С. О. Інтернет-залежність як чинник девіантної поведінки. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. пр. 2012. 13, ч. 5. С. 56–63.

19. Гірченко О. Л. Трансформація традиційної гри в комп'ютерну ігрову діяльність. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання*. 2013. Т. 8. № 6. С. 60-61.

20. Гошовський Я. О., Максименко С. Д. Соціально-психологічна реабілітація неповносправної депривованої особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К. : Логос, 2016. Т. 7. № 8. С. 221–227.

21. Гриб'юк О. О., Дем'яненко В. М. Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційнокомунікаційних технологій навчального призначення: монографія. К.: Атіка, 2014. 172 с.

22. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації : плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*. 2012. № 2. С. 179–184.

23. Дорожкін В. Р. Символічне конституювання суб'єкту як результат психотерапії . *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 1. С. 47–53.

24. Журавльова Л. П., Камінська О. П., Чинники та механізми інтернет-залежності від онлайн-ігор. *Наука і освіта*, 2013., №7 С.44–48

25. Ільницька Л. А. Шляхи здійснення психологічного супроводу осіб, залежних від інтернету, в юнацькому віці. *Наука і освіта* : наук.-практ. журн. півд. наук. центру НАПН України. 2012. № 11. С. 57–61.

26. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми. К.: НІСД, 2018. 47 с.

27. Кондес Т. В. Соціально-психологічні особливості формування здоров'язберігаючих компетентностей майбутніх фахівців соціономічного профілю : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сєверодонецьк, 2019. 20 с.

28. Крайнікова Т. С. Профіль українського інтернет-користувача

(аналіз вторинних соціологічних досліджень). *Вісник книжкової палати*. 2014. № 2. С. 1–4.

29. Кудашкіна О. З. Кіберсоціалізація як новий вид соціалізації у віртуальному середовищі. *Соціальна педагогіка: теорія та практика: Методичний журнал*. Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім Тараса Шевченка «Альма матер». 2012. № 1. С. 12–18. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sptp/2011_1/2.pdf

30. Кужель І. Ю. Інтернет-залежність як актуальна проблема сучасної школи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. №. 124. С.86–89. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/_2015_124_24

31. Лефтеров В. О. Проблема психологічного здоров'я в контексті сучасних інтеграційних процесів. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*. Збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2018. С. 233–238.

32. Лютий В. П., Коломієць К. С. Залежність від соціальних мереж як проблема сучасних студентів: [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Lutyi_1_2014.pdf

33. Максименко С. Д. Механізми розвитку особистості. Проблеми сучасної психології. 2018. № 40. С. 7–23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2018_40_3.

34. Медична психологія: в 2-х т. Т.2 Спеціальна медична психологія. Г.Я. Пилягіна, О.О. Хаустова, Н.О. Марута, К.В. Аймедов, Ю.О. Асєєва та ін.; за ред. Г.Я. Пилягіної. Вінниця: Нова Книга, 2020. 496 с.

35. Найдьонова Л. А. Кібер-буллінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби : теоретико-методичні засади подолання і профілактики. *Практична психологія та соціальна робота*. 2017. № 8. С. 10–18.

36. Оліярник В. Інтернет-середовище і формування гендерної ідентичності в процесі життєвого планування в підлітковому віці. Магістр.

Тернопіль, 2016. № 6. С. 52–55.

37. Посохова В. В. Соціально-психологічні особливості формування життєвих планів Інтернет-залежної молоді : дис... кандидата психол. наук : 19.00.07. К., 2017. 155 с.

38. Ржевский Г. М. Дослідження рівня користування студентами інтернетсередовищем під час навчання. Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності : VI-та Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція (26–27 жовтня 2017 р.): тези та статті доп.. К. : НУБіП, 2017. С. 24–36.

39. Ржевський Г. М. Аналіз особистісних особливостей та причин Інтернет-залежності у студентів вищих навчальних закладів. *World Science*. № 1(29), Т. 5. 2018. С. 50–60.

40. Саннікова О. П. Багатовимірна концепція особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 1. С. 15-21.

41. Сасько О. О. Психолого-педагогічні умови розвитку соціального інтелекту у студентів, схильних до адиктивної поведінки : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Х. 2010. 20 с.

42. Соловйова І. І. Девіантність особистості в умовах комп'ютеризації суспільства: соціально-філософський аспект: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса. 2015. 34.

43. Терещук Н. В. Ігрова залежність у підлітковому віці як форма адиктивної поведінки. *Практична психологія та соціальна робота*. 2016. № 1. С. 31–41.

44. Терновець О. М. Особливості Інтернет-залежності дітей-соціальних сиріт. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 13(4). С. 119–125.

45. Токарева Н. М. Моделювання особистісних конструктів підлітків у вимірах освітнього простору: монографія. Кривий Ріг: ТОВ ВНП

«ІНТЕРСЕРВІС», 2017. 448 с.

46. Турецька Х. І. Особливості віртуальної самопрезентації схильних до Інтернет-залежності. Тези звітної наукової конференції філософського факультету. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. № 7. С. 269–272.

47. Ушакова І. О., Панасенко С. О., Моделювання інформаційного впливу соціальних мереж на лояльність клієнтів засобами пакету ANYLOGIC. *Системи обробки інформації*, 2012. № 4 (102), Т. 1. С. 76–80.

48. Харченко Д. М. Чинники впливу на психосоматичні розлади. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер. : Психологічні науки. 2013. Т. 2. № 11. С. 302–306.

49. Чебикін О. Я. Емоційна регуляція пізнавальної діяльності: концепція, механізми, умови. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 86–103.

50. Чебикін О. Я. Вплив комп'ютерної діяльності на емоційну сферу студентів. *Наука і освіта*. 2015. № 3. С. 126–134.

51. Челахова А. Особливості соціально-психологічної адаптації у представників молодіжних субкультур. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2018. № 1 (9). С. 113–123. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2015_3_24

52. Челахова А. С. Сімейні детермінанти психологічної дезадаптації у представників молодіжних субкультур підлітково-юнацького віку. *Медична психологія*. 2019. № 2. С. 47–55.

53. Чижов Е. Д. Алексеев К. И. Представление о смерти и суицидальном поведении в виртуальных сообществах молодежи. *Вопросы психологии*. 2019. № 1. С. 78–89.

54. Чугунов В. В. Зависимости, тяги, пристрастия: аддиктология contra наркология. *Чоловіче здоров'я, гендерна та психосоматична медицина*. 2017. № 1–2. С. 99–104.

55. Чудова І. В. Особливості образу «Я» «Жителя Інтернету». *Психологічний журнал*, 2012. Т. 22. № 1. С. 113–117.

56. Чупрій Л. В. Вплив телебачення та Інтернету на моральне та фізичне здоров'я дітей. 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: children_tv_violence.html

57. Adel M. Mohammad A. Understanding compulsive social media use: The premise of complementing self-conceptions mismatch with technology. *Computers in Human Behavior*. 2016. P. 75–81.

58. Ahmadi J., Amiri A., Ghanizadeh A. Prevalence of addiction to the internet, computer games, DVD, and video and its relationship to anxiety and depression in a sample of Iranian high school students. *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences*. 2018. Vol. 8. P. 75–80.

59. Ang C. S. Internet habit strength and online communication: Exploring gender differences. *Computers in Human Behavior*. 2017. Vol. 66. P. 1- 6.

60. Ara E. Internalizing and externalizing problems in adolescents analyzing the gender difference. *International Journal of Research in Social Sciences*. 2019. P. 328–337.

61. Argyroula E. The impact of early parenting bonding on young adults' Internet-addiction, through the mediation effects of negative relating to others and sadness. *Addictive Behaviors*. 2014. P. 33–36.

62. Barker J. C. Representations of family: a review of the alcohol and drug literature. *International Journal of Drug Policy*. 2018. Vol.15. P. 347–356.

63. Barnes J. A. Class and Committees in a Norwegian Island Parish. 1954. *Human Relations*. № 7. P. 39–58.

64. Barnett M. D., Sharp K. J. Narcissism, gender, and evolutionary theory: The role of private and public self-absorption. *Personality and Individual Differences*. 2017. P. 26–32.

65. Beata B. Revisiting the Role of Impulsivity and Compulsivity in Problematic Sexual Behaviors. *The Journal of Sex Research*. 2018. P. 166-179.

66. Bernd L., Sariyska R. Life satisfaction and problematic Internet use: Evidence for gender specific effects. *Psychiatry Research*. 2016. P. 238.

67. Biddiscombe R.J. Exploring the perceived usefulness of practical food

groups in day treatment for individuals with eating disorders. *Australian occupational therapy journal*. 2017. doi: 10.1111/1440-1630.12442.

68. Billieux J., Maurage P., Lopez-Fernandez O., Kuss D., Griffiths M. Can disordered mobile phone use be considered a behavioral addiction? An update on current evidence and a comprehensive model for future research. *Current Addiction Reports*. 2015. P. 156–162.

69. Doornwaard S.M., Baams L., Vanwesenbeeck I. Lower psychological well-being and excessive sexual interest predict symptoms of compulsive use of sexually explicit Internet material among adolescent boys. *Journal of Youth and Adolescence*. P. 2017. P. 73–84.

70. Dowling N. A., Quirk K. L. Screening for Internet Dependence: Do the Proposed Diagnostic Criteria Differentiate Normal from Dependent Internet Use?. *Cyberpsychology & Behavior*. 2019. Vol. 12. P. 21–27.

71. Lanier J. You are not a Gadget. A Manifesto. New York : Alfred A. Knopf. 2010. 128 p.

72. Lu Y. Testing Longitudinal Relationships between Internet-addiction and Well-Being in Hong Kong Adolescents: Cross-Lagged Analyses Based on three Waves of Data. *Child Indicators Research*. 2017. P. 45–62.

73. Matti M. Adolescents' internet use in relation to self-esteem and adaptability in career decision-making. *British Journal of Guidance & Counselling*. 2018. P. 38–51.

74. Wang J. The Association Between Mobile Game Addiction and Depression, Social Anxiety, and Loneliness, *Frontiers in Public Health*. 2019. P. 247.